

larında, üzerinde VIII. yüzyıla tarihlenen rünik yazı bulunan büyük bir kaya parçası ortaya çıkardı. İlk olarak, B. Rintchen'in atlasında anılan Hangitat-hat kayaları üzerindeki yazı ise, yazar tarafından 1974-75 yıllarında iki kez incelenmiştir. Bu rünik yazı, VII. yüzyılın sonu ile VIII. yüzyılın başı arasında tarihlenebilir. 1895 yılında D. H. Klements'in ortaya çıkardığı Hentey kayaları üzerindeki yazıyı, bu bulgudan habersiz olarak, K. V. Vyatkin 1949'da inceledi ve şeklini çizdi. Bu rünik yazıyı 1975'de inceleyen yazar, bu yazının VIII. yüzyılın sonu ile IX. yüzyılın başı arasında tarihlendiğini belirtmektedir. Hentey kayalarına oyulmuş bu yazı, Moğolistan'da bugüne dek ortaya çıkarılan eski Türk yazıları arasında, Moğolistan'ın en doğusunda bulunan rünik yazıdır. Yazar, Türk ve Moğol kavimlerinin, kışlık ya da yazlık konaklarda sürekli ya da geçici olarak kimin ve ne zaman yaşadıklarını göstermek üzere kayalar üzerine bu tür "yazılı belgeler" bıraktıklarını belirtmektedir.

TÜTEN ÖZKAYA, Ph. D.

N. A. BASKAKOV: *Russkie familii Tyurkskogo proishojdeniya* (Türk Kökenli Rus Soyadları) Moskva 1979 Glav. red. vost. Lit-rı izd-va "Nauka". 279 s.

Yazarın belirttiğine göre, tarih boyunca, Türk ve Slav dillerinin birbirini karşılıklı olarak etkilemesi o denli sürekli ve yoğun olmuştur ki, bu dillerin sözcük dağarcığı, deyimleri ve kısmen de fonetik ve gramerinde derin izler kalmıştır. Türk dillerinin sözcük dağarcığı, grameri ve fonetiğinde Rusça'dan alınmış söz ve deyimler üzerine çok sayıda incelemelere rastlanmasına karşın, Rus ve öteki Slav dillerinde bulunan, Türk dillerinden alınmış söz ve deyimler üstüne yeterli sayıda incelemeye rastlanmamaktadır. Türk fonetik ve gramerinin, Rus dilinin bazı lehçelerinin fonetik ve grameri üzerindeki etkisine ilişkin incelemeler yok denecek kadar azdır. Yazar, Rusça'da pek çok Türk kökenli soyadı bulunmasına karşın, bu soruna ilişkin özel bir incelemenin bugüne dek yapılmadığını belirtmektedir. İşte bu nedenle, söz konusu kitap bu alanda büyük bir boşluğu doldurmaktadır.

Kitap, Önsöz, geniş kapsamlı tarihsel ve filolojik inceleme niteliğindeki Giriş, 300 Türk kökenli Rus soyadını tarihsel ve etimolojik bakımdan ayrıntılarıyla inceleyen yazılar, bibliyografya ve soyadı dizininin oluşmaktadır. Yazar, Türk dünyasıyla ilişkileri bakımından soyadlarını 4 ana gruba ayırmaktadır: 1) Eski Oğuz ve Kıpçak soyundan ya da Altın Ordu ve Kazan, Kırım, Astrahan, Sibirya, vb. gibi daha sonraki Tatar hanlıklarından gelme kimselerin taşıdıkları Türk kökenli soyadları; 2) Batı Avrupa'dan gelme kimselerin taşıdıkları Türk kökenli soyadları; 3) Türk soyundan gelmeyen kimselerin taşıdıkları Türk kökenli soyadları; 4) Türk soyundan gelen kimselerin taşıdıkları Rus kökenli soyadları. 300 soyadını inceleyen yazılarda, kural olarak, o soyadın meydana gelişi ya da söz konusu soy atalarının, Altın Ordu'dan ya da Oğuz, Kıpçak, vb. gibi daha erken kavimlerden, ayrıca Altın Ordu'nun parçalanmasından sonra ortaya çıkan devletlerden gelme kimselerin Rus hizmetine geçiş tarihi belirtilerek, varolan soy kütüklerinden elde edilen kısa bilgiler verilmektedir. O soyun —soyadı sahibinin, öteki soy, aile ve soyadlarıyla olan ilişkileri saptanmaktadır. Daha sonra, o soyadını Türk dillerindeki sözcüklerle karşılaştırarak, ya da —Türk dillerine dışardan alınma bir sözcük olduğu takdirde—

dil kaynağını (Arapça, Farsça, Moğolca, vb.) belirleyerek, o soyadın kökeni saptanmaktadır. Sonuç olarak, yazar, o soyadın kökenine ilişkin kendi görüşünü vermektedir.

TÜTEN ÖZKAYA, Ph. D.

T. HODJANIYAZOV: *Denejnoe obraşenie v gosudarstve Velikih Sel' djukov* (Büyük Selçuklu Devletinde Para Tedavülü) Aşkabat 1977 "İlim". 120 s. 17 tablo.

Bu kitapta Büyük Selçuklu Devleti'nde ilk sikke basımından başlayarak, Sultan Sencer'in ölümüne dek, para tedavülünün tarihi ve nümizmatik verilerin ışığı altında ülkenin siyasal tarihi incelenmektedir.

Kitap şu bölümlerden oluşmaktadır: Selçuklu Devleti'nin ortaya çıkışı ve ilk sikkelerin basılışı; XI. yüzyılın ikinci yarısında Selçuklu Devleti'nde para tedavülü (1063-1092); Melikşah'ın ardılları zamanında para tedavülü; Büyük Selçuklu Devleti'nde iç karışıklıklar ve devletin parçalanması; İç karışıklıklar döneminde para tedavülü; Sultan Sencer döneminde para tedavülü; Sonuç. Kitabın sonunda ise ekler, tablolar ve bunlara ilişkin açıklamalar; sikkelerin basıldığı darphaneler ve basılış tarihleri; Büyük Selçuklu sultanlarının ünvanları ve kısaltmalar listesi yer almaktadır. Yazar, Büyük Selçuklu Devleti'nde para tedavülünün şu aşamalardan geçtiğini belirtmektedir: Birinci aşamada (1037-1063), Selçuklu Devleti 1041'de kendi sikkelerini çıkarmaya başlamış ve "gümüş buhranı" dolayısıyla yalnız Tuğrul Bey adına altın dinarlar basmıştır. İkinci aşamada (1063 - 1092), devletin toprakları genişlemiş, ülkenin siyasal ve ekonomik durumu güçlenmiştir. Sultan Alp Arslan yönetiminin ilk yıllarından itibaren ve Melikşah döneminde, özellikle Horesan'da çok sayıda altın-gümüş alaşımı dinarların seri olarak basılmasına geçilmiştir. Üçüncü aşamada (1092-1118), kardeş kavgaları yüzünden merkeze bağlı yönetim çökmüş ve altının tedavüldeki rolü artmıştır. Bağımsız ya da şeklen Sultana bağlı meliklerin ortaya çıkması sonucu, çeşitli rütbe ve mevkiilerdeki meliklerce çeşitli ağırlık ve biçimde sikkeler basılmıştır. Dördüncü aşamada (1118-1157), Büyük Selçuklu Devleti Batı ve Doğu olmak üzere ikiye ayrılmış ve büyük boyutlara varan gümüş buhranı yüzünden Sultan Sencer bazı para reformları gerçekleştirmiştir. Böylece Doğu Selçuklu Devleti'nde, eski altın-gümüş alaşımı dinarların yerine, bakır katışıklı (% 38) ve üzeri kolayca silinebilen ince altın tabakayla kaplı gümüş sikkelerin (bilon) ve ayrıca saf bakır dirhemlerin basılmasına geçilmiştir. Yazara göre, Büyük Selçuklu Devleti nümizmatığının başlıca özelliği, birinci aşama dışında, sultanın yanısıra meliklerin, taht varislerinin de altın ya da öteki değerli madenlerden sikke basabilmeleridir. Tüm aşamalara özgü niteliği ise, altın, altın-gümüş alaşımı sikkeler, gümüş dinarlar ve bakır dirhemlerin düzgün biçimleri ve belli ağırlığının olmamasıdır. Bu durum, Büyük Selçuklu Devleti'nde sikkelerin parça olarak değil, ağırlığına göre geçerli olduğu düşüncesini uyandırmaktadır. Yazar, incelemeleri sonunda, Büyük Selçuklu Devleti'nin sikke basımında, birinci aşama dışında, merkezi bir denetimin bulunmadığı sonucuna varmaktadır.

TÜTEN ÖZKAYA Ph. D.